

Hendrik VIII aan Anna Boleyn, mei 1528

Dit is een van de liefdesbrieven die de geschiedenis hebben veranderd. Hendrik was de tweede zoon van Hendrik VII, die in 1485 als eerste Tudor-koning de troon besteeg. Door de dood van zijn oudere broer prins Arthur in 1502 werd Hendrik in 1509 de nieuwe koning. Arthurs jonge weduwe, Catharina van Aragon, was de dochter van de koning van Spanje. Vlak voor zijn kroning besloot Hendrik plotseling om met Catharina te trouwen. Nu, in 1528, zijn zij bijna twintig jaar getrouwd en de koning heeft dringend behoefte aan een troonopvolger. Van hun vijf kinderen is alleen dochter Maria nog in leven. Na een affaire met een jonge hoveling, Maria Boleyn, was hij verliefd geworden op haar zusje Anna, een hofdame van de koningin. In 1528 is Hendrik tot over zijn oren verliefd op Anna, die elf jaar jonger is dan hij. Het is onwaarschijnlijk dat hun verhouding al is geconsumeerd, want zij weigert toe te geven aan zijn verleidingspogingen. De mengeling van kuisheid en verrijndheid, haar inzet om met de koning te trouwen en niet zomaar het bed met hem te delen, zoals haar zuster had gedaan, en haar koele, hooghartige voorkomen wakkeren Hendriks vuur alleen maar aan. Haar persoonlijkheid doet hem twijfelen aan haar liefde – ‘Ik hoop ook aan uw kant’. In latere jaren krijgt hij een gruwelijke hekel aan haar maniertjes en grillen en neemt hij op een vreselijke manier wraak.

Hendriks liefde bracht hem tot de overtuiging dat zijn huwelijk met Catharina incestueus was en God hem hiervoor had gestraft door hem geen zonen te geven. Hij gaf zijn ministers de opdracht het huwelijk door de Paus ongeldig te laten verklaren. Maar de Katholieke Kerk ging in deze Belangrijke Zaak niet in op zijn wensen, wat leidde tot Englands breuk met Rome en de stichting van de Anglicaanse Kerk. De weg was vrij, hij trouwde met Anna in 1532. Toen Anna een dochter kreeg, de toekomstige Elizabeth I, maar geen zonen, keerde Hendrik zich tegen haar. In 1536 werd ze onthoofd.

Mijn vrouw en vriendin: ik en mijn hart geven ons aan u over, wilt u deze bewonderaars aanvaarden en moge uw genegenheid voor hen niet minder zijn door hun afwezigheid. Want het zou bijzonder jammerlijk zijn als ze nog meer te lijden kregen, aangezien de afwezigheid al pijn genoeg doet, meer dan ik voor mogelijk hield. Het doet ons denken aan een astronomisch feit, namelijk dat hoe langer de dagen zijn, des te verder verwijderd is de zon, en toch des te sterker voelbaar. Zo is het ook met onze liefde, want door afwezigheid zijn we van elkaar gescheiden, maar haar vurigheid is onverminderd, in ieder geval aan mijn kant, en ik hoop ook aan uw kant. Ik verzeker u dat de pijn van afwezigheid nu al te veel voor me is, en als ik eraan denk hoeveel erger dit lijden nog moet worden, zou het zo goed als ondraaglijk voor me zijn als ik niet zo'n sterke hoop had. Nu ik zelf niet bij u kan zijn, stuur ik u iets wat nog het meest in de buurt komt, namelijk mijn beeltenis gevat in een armband, voorzien van het hele, u al bekende, embleem. Ik wens mijzelf in hun plaats wanneer het u behaagt. Dit van de hand van

Uw toegewijde dienaar en vriend

H. Rex

Frida Kahlo aan Diego Rivera, ongedateerd

De liefdesbrieven van Frida Kahlo aan haar echtgenoot, de schilder Diego Rivera, zijn net zo kleurrijk en hartstochtelijk als haar werk – en haar leven. Ze werd geboren in 1907 in Coyoacán in Mexico en was de dochter van een Duitse vader en een Mexicaanse moeder. Op jonge leeftijd werd ze getroffen door kinderverlamming en in 1927 werd ze zwaar gewond bij een busongeluk, waarbij een ijzeren staaf haar baarmoeder doorboorde. Ze zat drie maanden van top tot teen in het gips, werd dertig keer geopereerd en had de rest van haar leven pijn. Tij-

dens haar herstelperiode begon ze te schilderen en ontmoette Diego Rivera, die toen al beroemd was. Ze leerden elkaar kennen via de Communistische Partij. Diego werd haar artistieke mentor. Rivera had in Parijs gewoond, rondgereisd in Italië en had een eigen stijl van muurschilderingen ontwikkeld, met sterke kleuren en eenvoudige, bijna Azteekse figuren die de geschiedenis van Mexico en de revolutie weergaven. Diego en Frida werden geliefden. Hij was tweeënveertig, zij twintig.

Kahlo en Rivera trouwden in 1929. Het was een stormachtig huwelijk. Hij was opvliegend en een actieve rokkenjager, zij had verhoudingen met meerdere mannen, onder wie de Russische revolutionaire leider Leon Trotski, en vrouwen, onder wie de Frans-Amerikaanse zwarte zangeres en danseres Josephine Baker. Ondanks haar gezondheidsproblemen en tegen het conservatief-katholieke klimaat in Mexico in ontwikkelde ze een eigen artistieke stijl, kleepte zich in kleurrijke gewaden die haar gemengde afkomst benadrukten en had een vrijmoedig liefdesleven. Mexico en haar eigen leven waren de inspiratie voor Kahlo's dramatische artistieke stijl, een flamboyante mengeling van fantasie en realisme, magie en folklore. Dit komt allemaal tot uiting in haar brieven aan Rivera, waarin lichamelijke liefde en turbulente emoties vaak worden uitgedrukt in de kleuren van een schilder: 'de stille levensbrenger van werelden, het belangrijkste is de nonillusie. ochtenden, het vriendelijke rood, het grote blauw, handenvol bladeren, luidruchtige vogels, vingers door het haar, duivennesten een zeldzaam begrip van de menselijke strijd eenvoud van het simpele liedje de gekte van de wind in mijn hart = laat het niet rijmen meisje = lekkere xocolatl [chocola] uit het oude Mexico, storm in je bloed die door je mond binnenkomt – stuip-trekking, voorteken, gelach en paarden tandjes, voor een cadeautje op 7 juli, ik vraag erom, ik krijg het, ik zing, zong, ik bezing vanaf nu onze magie – lo'. Ze beschrijft hun liefde als het Mexicaanse landschap, als fruit: 'het was de dorst die jarenlang in je lichaam zat besloten [...] Allerlei soorten fruit op je lippen, het bloed van granaatappels, de horizon met mammi-appelbomen en de zuivere ananas. Ik drukte je tegen mijn borst en het wonder van je vorm drong via mijn vingertoppen door in

mijn boek. De geur van eikenolie, vleugjes walnoot, de groene adem van de es. Horizon en landschap, ik volg ze met kussen [...] Ik penetreer de aarde waar ik maar kan, haar hitte schroeit me en mijn hele lichaam wordt ingewreven met de frisheid van de jonge bladeren.'

Ze scheidden in 1939. Lang was ze voornamelijk bekend als de vrouw van Diego, maar in onze tijd zijn de schilderijen van Frida en de grote, uitbundige muurschilderingen de nationale kunst van Mexico. Hun explosieve relatie verwoordde ze zelf zo: 'alleen een berg kan de essentie van een andere berg begrijpen.'

Diego:

Niets is te vergelijken met je handen, nergens zoiets als het groen-goud van je ogen. Mijn lichaam is dagen aaneen vol van je. je bent de spiegel van de nacht. de heftige bliksem-schicht. de vochtigheid van de aarde. De holte van je oksels is mijn schuilplaats. mijn vingers raken je bloed aan. Het grootste geluk is het leven uit je bloemfontein te voelen spuiten die de mijne binnenhoudt om al mijn zenuwpaden te vullen, die van jou zijn.

Thomas Jefferson aan Maria Cosway, 12 oktober 1786

Hij is de Amerikaanse ambassadeur in Parijs. Zij is 'een goudharige, smachtende Anglo-Italiaanse, elegant [...] en hoog ontwikkeld, vooral in muziek'. Hij is drieënveertig, zij is zevenentwintig. Hij is een weduwnaar, zij is getrouwd. Jefferson was een rijke landeigenaar, geboren in Virginia, die in 1776 de Onafhankelijkheidsverklaring had opgesteld van de jonge staat Amerika. Maria Cosway, geboren in Florence in 1759, was de dochter van een geëmigreerde Engelse herbergier en de vrouw van een excentrieke schilder. In de herfst van 1786 brengen Maria en Jefferson in Parijs een heftige maand door in elkaars gezelschap.

Wanneer ze vertrekt, schrijft Jefferson haar een uitzonderlijke brief

waarin een van de grootste denkers uit de westerse geschiedenis zich buigt over het dilemma van de liefde, over liefdesverdriet en over de menselijke natuur. Verliefd zijn, het elixer van het liefhebben genieten, zo betoogt hij, is het onvermijdelijke liefdesverdriet ten volle waard. En Amerika zou niet bevrijd zijn zonder hartstocht. Zijn conclusie? 'Geen roos zonder doornen.' Ze ontmoeten elkaar nooit meer, maar houden de rest van hun leven contact door middel van brieven.

Kort na het vertrek van Maria komt Jeffersons dochter naar Parijs, in het gezelschap van de zestienjarige Sally Heming, een slavin van gemengd ras met wie hij een verhouding begint waar ten minste vijf kinderen uit werden geboren. In 1790 keerde Jefferson terug naar Amerika en werd minister van Buitenlandse Zaken onder president Washington. In 1801 werd hij gekozen tot de derde president van de Verenigde Staten. Hier volgt de uitzonderlijke brief waarin hij uitdrukking geeft aan de kwellingen en dilemma's van iedere man of vrouw in een onmogelijke liefdesrelatie.

Gezeten bij de open haard vond deze dialoog plaats tussen mijn Hoofd en mijn Hart.

Hoofd. Werkelijk beste vriend, je hebt het goed te pakken.

Hart. Ik ben inderdaad het ongelukkigste wezen op aarde. Overweldigd door verdriet waardoor iedere vezel van mijn gestel tot barstens toe is opgezwollen. Elke ramp waardoor ik niets meer zou voelen of vrezen, zou ik met open ogen tegemoet treden.

Hoofd. Dit zijn de eeuwige consequenties van je warmbloedigheid en je onbedachtzaamheid. Dit is een van die moeilijke situaties waar je ons altijd in brengt. Je erkent je dwaasheden, dat wel. Maar toch blijf je ze omarmen. Er is geen hoop op verbetering als er geen spijt is.

Hart. O mijn vriend! Dit is niet het moment om mij m'n zwakheden onder de neus te wrijven. De kracht van mijn verdriet heeft me volkomen uiteengereten! Als je een balsem hebt, smeer dat op mijn wonden. En als je dat niet hebt, ga jij me dan niet ook nog kwellen. Spaar me in dit vreselijke ogenblik! Op elk ander moment zal ik geduldig luisteren naar je vermaningen.

Hoofd. Integendeel, mijn ervaring leert me dat je juist tijdens je hoogtepunten het minst bevattelijk bent voor mijn vermaningen. Nu je zo lijdt onder je eigen dwaasheid, ben je er misschien wel gevoelig voor, maar als deze aanval weer voorbij is, beeld je je in dat het nooit meer zal gebeuren. En daarom is het mijn plicht je dit medicijn toe te dienen, hoe hardvochtig het misschien ook is [...]

Hart. Mag de hemel instorten als ik dat doe! [...]

Hoofd. Ik wil je ervan bewust maken hoe onverstandig het is om je affecties, zonder enige reserve, los te laten op objecten die je al snel weer zult verliezen en waarvan het verlies, als het zover is, je veel pijn doet. Weet je de laatste avond nog? Je wist dat je vrienden Parijs vandaag zouden verlaten. Dit was genoeg om je ondraaglijk te laten lijden. De hele nacht werden we van de ene kant van het bed naar de andere geslingerd. Geen slaap, geen rust [...] Om van deze eeuwige spanningen af te komen, waaraan je ons altijd maar blootstelt, moet je leren om vooruit te kijken bij elke stap die ons uit balans zou kunnen brengen. Alles in deze wereld [is] een kwestie van berekening. Ga dus behoedzaam voort, met de weegschaal in de hand. Leg in de ene schaal de pleziertjes die een object zal geven, maar leg in de andere schaal naar waarheid de hoeveelheid pijn die

zal volgen, en kijk dan wat het zwaarste weegt. Een kennismaking is een belangrijke gebeurtenis. Wanneer een nieuwe zich voordoet, bezie dan alle aspecten. Bedenk welke voordelen het geeft en welke overlast het je zal geven. Bijt niet in het aas van genot tot je zeker weet dat er geen haak in zit. De kunst van het leven bestaat uit het vermijden van pijn: de beste stuurman blijft ver van de rotsen en ondiepten die op zijn route liggen. Genot ligt altijd recht voor ons, maar ongeluk loopt naast ons. Terwijl we het ene najagen, haalt het andere ons in. De beste manier om nooit pijn te hebben, is ons terug te trekken in onszelf en daar voor ons eigen geluk tevreden te zijn [...]

Hart. Maar, bestaat er een grotere verrukking dan je tranen de vrije loop te laten samen met iemand die zo uit de hemel lijkt te zijn neergedaald! Naast een ziekbed te zitten en ontroerd te zijn door de moeizame en pijnlijke momenten! Ons brood te delen met iemand die door het noodlot niets heeft! Deze wereld grossiert inderdaad in ellende. Om het leven draaglijk te maken, moeten we met elkaar delen [...]

Toen de natuur ons dezelfde behuizing toewees, gaf ze ons de leiding over gescheiden rijken. Aan jou gaf ze het gebied van de wetenschap, aan mij dat van de moraal. Als een cirkel in een vierkant moet worden beschreven, of de baan van een komeet moet worden vastgesteld, als de boog met de grootste kracht of een massa met de minste weerstand moet worden onderzocht, mag jij dat probleem hebben. Het is van jou, de natuur heeft mij er geen kennis van gegeven. Op dezelfde manier heeft de natuur, door jou gespeend te laten zijn van gevoelens van sympathie, welwillendheid of dank, rechtvaardigheid, liefde of vriendschap, uitgesloten van enige zeggenschap hierover. Moraal was te belangrijk voor het geluk van de mens om

over te laten aan de onzekere associaties van het brein. De natuur verankerde de moraal daarom in gevoel, niet in wetenschap. Kennis gaf ze aan iedereen, gevoel slechts aan een enkeling, want dat was voldoende. Ik weet inderdaad dat je denkt volledige autoriteit te hebben over alle onderdelen van ons gedrag. Eerbied voor je ernstige denkwijze, de wil om te doen wat goed is, heeft me soms conform je advies doen handelen [...] Als ons land, toen ons met het mes op de keel het grootste onrecht werd gedaan, bestuurd was geweest door het Hoofd in plaats van het Hart, waar zouden wij dan nu zijn? Bungelend aan een galg zo hoog als die van Haman. Jij sloeg aan het rekenen en ging rijkdom en getallen met elkaar vergelijken, wij pompten extra bloed door onze aderen en boden enthousiasme in plaats van rijkdom en getallen. Wij zetten ons bestaan op het spel toen het verkeerd dreigde af te lopen, en we reddden het land, volledig vertrouwend op de Voorzienigheid, die alleen maar het goede kan doen als we de uitkomst in haar handen leggen. Om kort te gaan, ik ken geen voorbeeld van iets goeds wat ik op voorspraak van jou heb gedaan, noch iets kwaads zonder jou. Ik zeg je nu voor eens en voor altijd dat ik je niet meer toelaat in mijn gebied. Teken je papier zoveel je wilt vol met driehoeken en vierkanten, probeer maar op hoeveel manieren je ze kunt laten samenvallen [...] Wij zijn niet onsterfelijk, mijn beste. Hoe kunnen we van onze geneugten verwachten dat ze dat wel zijn? Er is geen roos zonder doornen, geen genot zonder versmelting. Het is de wet van ons bestaan en daar moeten we ons bij neerleggen.

Catharina de Grote aan prins Potemkin, ca. 19 maart 1774

Deze brief onthult een van de succesvolste romantische verbintenissen en politieke allianties in de geschiedenis. Catharina kwam als jonge Duitse prinses naar Rusland om te trouwen met de miezerige troonopvolger groothertog Peter, een inadequate bullebak die haar leven tot een hel maakte. Zij was slim, ontwikkeld, hartstochtelijk en ambitieus. In haar eenzaamheid werd ze privé en politiek gesteund door een reeks geliefden. Toen duidelijk werd dat haar echtgenoot, tsaar Peter III, een abominabel slechte tsaar was en een gevaarlijke man, stootte ze hem van de troon met de hulp van haar toenmalige geliefde Aleksej Orlov en kroonde zichzelf tot Catharina II. Peter III werd gewurgd. Toen Catharina later het gevaar liep zelf ook vermoord te worden, was Orlov nauwelijks behulpzaam. Hun verhouding strandde en hij werd vervangen door de onbenullige Vasiltsjikov, die haar nog ongelukkiger maakte. Ze had de steun nodig van een gelijke. Grigori Potemkin kent ze dan al, een briljante man, flamboyant en met autoriteit, en hij is verliefd op haar.

Ze wordt verliefd op hem, in de wetenschap dat hij intellectueel haar gelijke is. In hun brieven noemen ze elkaar 'tweelingziel', ze schrijven dag en nacht. Soms lijken haar brieven op tweets: 'Ik houd van generaal, generaal houdt van mij', maar hun ambities zijn keizerlijk. Lichamelijke passie houdt gelijke tred met politieke scherpzinnigheid, het verandert de geschiedenis van Rusland. Samen breiden ze uit naar Oekraïne, annexeren de Krim, richten de Zwarte Zeevloot op en bouwen nieuwe steden, van Odessa tot Cherson.

In deze brief noemt ze Potemkin 'mijn held', een 'Kozak', en een moslim-Tatar (een 'giaour'). Catharina geeft na een ruzie, waarin ze besluit met hem te breken, de volgende ochtend toe dat ze niet zonder de charismatische Potemkin kan. Ze is overweldigd door liefde en lust – wat heeft hij gedaan met de intelligentste vrouw van Europa?

Liefste, je dacht zeker dat ik je vandaag niet zou schrijven. U vergist zich, meneer. Ik werd om vijf uur wakker, het is nu zes uur – ik moet hem schrijven [Vasiltsjikov]. Maar alleen om hem de waarheid te zeggen, en let op wat die waarheid is: ik houd niet van je en ik wil je niet meer zien. Je zult het niet geloven, mijn liefste, maar ik kan je niet uitstaan. Gisteren praatten we tot 12 uur in de nacht, en toen werd hij weggestuurd. Wees niet boos – kom, alsof ik niet zonder hem zou kunnen. Het beste dat uit dat gesprek voortkwam, is dat ik erachter kwam wat ze onder elkaar zeggen: nee, zeggen ze, dit is geen Vasiltsjikov, deze behandelt ze anders. En hij is het ook werkelijk waard. Niemand is verrast en de verhouding is geaccepteerd, alsof ze erop zaten te wachten. Maar nee – het moet allemaal anders gaan. Van mijn pink tot mijn hiel en vandaar tot de laatste haar op mijn hoofd heb ik het algemene verbod doen uitgaan om jou enige genegenheid te tonen. En mijn liefde houd ik achter slot en grendel in mijn hart. Het is vreselijk hoe vol het daar is, met grote moeite kan dit geheim er nog bij, maar ik ben bang dat het zomaar eruit kan barsten. Zeg eens eerlijk, je bent een redelijke man, kunnen zo weinig regels zoveel gekte bevatten? Een vloed aan onzinnige woorden is uit mijn pen gekomen. Hoe kun je tijd willen doorbrengen met zo'n gestoorde geest. Oh meneer Potemkin, wat voor magie heeft u gebruikt om een hoofd dat tot voor kort werd beschouwd als een van de beste in Europa zo grondig te laten ontsporen? Het is hoog tijd dat ik verstandig word. Het is schaamtevol, het is slecht, het is beneden de waardigheid van Catharina de Grote om zich te laten regeren door waanzinnige hartstocht. Als ik zo raar blijf doen, zal ik zelfs hem tegen gaan staan. Ik zal deze laatste zin vaak tegen mijzelf herhalen, en ik hoop dat dit alleen al genoeg zal zijn om me terug te leiden naar het rechte pad. Maar dit zal niet de laatste

keer zijn dat duidelijk is hoeveel macht je over me hebt. Het is tijd om op te houden, of zoiets onzinnigs te schrijven dat je erom moet lachen, en dan zal dat het enige goede zijn dat eruit voortkomt. Nou, mijn onzin, ga maar naar die plaatsen, die gelukkige kusten waar mijn held verblijft. Als je hem onverhoopt niet thuis treft, en weer wordt teruggebracht naar mij, dan zal ik je meteen in het vuur gooien en Grisjenka zal niets te weten komen van dit extravagante gedrag, waarin – God weet het – veel liefde is, maar het zou veel beter zijn als hij daar niets van wist.

Vaarwel, giaour, Moskoviet, Kozak. Ik houd niet van u.

Jacobus I aan George Villiers, hertog van Buckingham, 17 mei 1620

Dit is een liefdesbrief van de getrouwde koning Jacobus I van Engeland aan zijn aanbeden mannelijke favoriet. Jacobus had al vaker intieme verhoudingen met knappe jongemannen. Vanaf het eerste moment waarop Jacobus in 1614 de eenentwintigjarige George Villiers onder ogen kreeg, was hij bedwelmd door de fysieke schoonheid van de jongeling, die ook nog intelligent bleek te zijn, zeg maar gerust getalenteerd. Hij werd benoemd tot koninklijke hofschenker en maakte snel promotie, werd verheven in de adelstand als hertog van Buckingham (1623) en was in feite eerste minister in zijn functie van Lord High Admiral. Het maakte hem de meest gehate man van het koninkrijk.

Jacobus kuste en streelde George in het openbaar, noemde hem liefkozend 'Steenie' omdat Sint Stefanus het 'gezicht van een engel' had, en in 1617 bekende hij aan zijn ministerraad dat 'zij er zeker van konden zijn dat hij meer van de hertog van Buckingham hield dan van enig ander [...] Ik wil [...] niet dat dit als een defect wordt gezien, Jezus deed immers hetzelfde, en men kan het mij daarom niet verwijten. Jezus had Johannes, ik heb George.' Er was waarschijnlijk ook enig sek-